

alleen de Nederlanders maar in de regel aanvankelijk ook vele Indische Nederlanders geïnterneerd zijn, terwijl op Java de meeste Indische Nederlanders buiten de interneringsmaatregelen vielen; het tweede, dat de interneringen in de Buitengewesten spoedig hun beslag kregen, terwijl op Java de internering van de Nederlandse mannen pas medio '42 goed op gang kwam en de vrouwen en kinderen eerst in de periode eind '42—midden '43 naar de 'beschermden wijken' moesten verhuizen. Over het begin van al die interneringen schreven wij al in hoofdstuk 5 — hier willen wij ons er toe beperken er aan te herinneren dat op Java op last van generaal Imamoera in april '42, na eerdere arrestaties die in maart in Batavia hadden plaatsgevonden, alle vooraanstaande Nederlanders en Indische Nederlanders werden opgepakt en dat van hen vele Indische Nederlanders en allen die minder dan f 300 per maand verdienden, werden vrijgelaten; dat er van mei '42 af, te beginnen in Batavia, *razzia's* op mannen (en jongens van zeventien jaar en ouder) werden gehouden; dat de verdere internering in de tweede helft van '42 en later plaatsvond op basis van de speciale registratie waarbij alle 'vreemdelingen' zich een persoonsbewijs hadden moeten aanschaffen¹; dat de gedwongen verhuizingen van vrouwen en jongere kinderen in Batavia in oktober '42 plaatsvonden, elders op Java later, en dat de 'beschermden wijken' en andere interneringsoorden op Java in den beginne niet overvol waren.

Op Celebes en op Nederlands-Borneo² ressorteerden de interneringsoorden aanvankelijk onder de Japanse strijdkrachten, d.w.z. de marine, maar van begin '43 af onder het marinebestuur, de *Minseiboe* — op Java en Sumatra daarentegen ressorteerden de mannenkampen aanvankelijk onder het bestuursapparaat van het leger en de vrouwenkampen onder het inheemse bestuur, maar van begin april '44 kwamen alle kampen rechtstreeks onder de Japanse legers te vallen, op Java het Zestiende, op Sumatra het Vijf-en-twintigste. In die eerste, 'civiele' fase, werden de interneringsoorden, voorzover niet gevangenissen daartoe werden gebruikt, door de inheemse politie bewaakt, in die tweede, 'militaire' fase door Japanse militairen of leden van de fel anti-Westerse, door de Japanners opgerichte inheemse militaire hulpkorpsen, op Sumatra ook wel door militairen van het *Indian National Army*. Ook ging in die tweede

¹ De meeste Nederlanders kregen toen de aanduiding '*Belanda-totok*', de meeste Indische Nederlanders de aanduiding '*Belanda-Indo*', maar er deden zich ook gevallen voor waarbij in Indië geboren Nederlanders als '*Belanda-Indo*' en in Nederland geboren Indische Nederlanders als '*Belanda-totok*' werden geregistreerd. ² Dat wil dus zeggen: Zuid- en Oost-Borneo, want uit West-Borneo zijn de geïnterneerden, gelijk al vermeld, naar Brits-Borneo overgebracht.